

Аналогія закону та аналогія права як інструмент створення судового прецеденту Верховним Судом при вирішенні цивільних та господарських спорів

*Євген Лантух,
аспірант кафедри теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: lantukhys@krok.edu.ua,
ORCID: 0009-0006-0540-4321*

Положення норм частини першої, дев'ятої статті 10 Цивільного процесуального кодексу України [1] та частини першої, десятої статті 11 Господарського процесуального кодексу України [2] покладають на суд обов'язок при розгляді справ керуватися принципом верховенства права та у разі, якщо законом не врегульовано спірні відносини, які розглядає суд, застосовувати аналогію закону (застосування закону, що регулює подібні відносини) та аналогію права (застосування загальних засад і змісту законодавства).

Також норми статті 8 Цивільного кодексу України [3] дозволяють застосовувати аналогію закону і аналогію права у випадку якщо цивільні відносини не врегульовані законодавством чи договором.

Отже, законодавець наділив суд повноваженнями розглядати та вирішувати спори у цивільних та господарських правовідносинах навіть тоді, коли відсутні норми законодавства, які регулюють такі правовідносини.

Неможливо обійти увагою, що Верховний Суд активно застосовує зазначені інструменти під час вирішення цивільних та господарських справ.

Прикладом цього є висновок Великої Палати Верховного Суду у постанові від 08.06.2022 у справі № 2-591/11 [4], який окреслює, що судам варто застосовувати аналогію закону й аналогію права, коли законодавство не врегульовує спірні правовідносини, внаслідок чого є прогалина в законодавчому регулюванні, але, на переконання суду, певні відносини мають бути врегульовані. Зазначені висновки стосуються як матеріального, так і процесуального права, оскільки з позиції Верховного Суду навіть відсутність у процесуальних кодексах положень про аналогію не є перешкодою для застосування такої аналогії. Велика Палата Верховного Суду зазначила, що інститут аналогії закону й аналогії права первісно був доктринально обґрунтований і застосовувався судами задовго до часткового відображення цього інституту в законодавстві.

Верховний Суд у постанові від 13.06.2024 у справі № 333/8899/21 [5], досліджуючи правовідносини щодо зняття обтяжень з предмету іпотеки у випадку, коли іпотекодержатель був ліквідований, тобто у разі, коли відсутній відповідач (особа, яка має відповідати за позовом), використавши аналогію закону, визначив шлях захисту порушених прав іпотекодавця. Суд зазначив, що застосовуючи аналогію закону, власник предмету іпотеки у таких випадках може звернутися із заявою про встановлення факту припинення іпотеки та скасування відповідних обтяжень згідно з абзацом третім частини четвертої

статті 277 Цивільного кодексу України, які врегульовують правовідносини щодо спростування недостовірної інформації.

Також Верховний Суд у постанові від 12.06.2024 у справі № 910/10901/23 [6] досліджував сферу застосування норм пункту 18 Прикінцевих та перехідних положень Цивільного кодексу України, які врегульовують, що, зокрема, в період дії в Україні воєнного стану, у разі прострочення позичальником виконання грошового зобов'язання за договором, відповідно до якого позичальнику було надано кредит (позику) банком або іншим кредитором (позикодавцем), позичальник звільняється від відповідальності, визначеної статтею 625 Цивільного кодексу України, а також від обов'язку сплати на користь кредитора (позикодавця) неустойки (штрафу, пені) за таке прострочення. Застосовуючи аналогію права, Верховний Суд застосував норми пункту 18 Прикінцевих та перехідних положень Цивільного кодексу України до правовідносин, за якими емітент облігацій прострочив виконання своїх грошових зобов'язань за облігаціями.

У комплексі ці та інші факти дають підставу говорити про все інтенсивніше застосування Верховним Судом аналогії права та аналогії закону при вирішенні цивільних та господарських спорів, коли законодавство не врегульовує спірні правовідносини, внаслідок чого існує прогалина в законодавчому регулюванні.

Як зазначає Карнаух Т. М., аналогія закону та аналогія права є одними з основних механізмів подолання прогалин [7].

Застосовуючи аналогію права та аналогію закону при відсутності необхідного законодавчого регулювання, Верховний Суд таким чином створює прецедентне регулювання на практичному рівні. Суддя, використовуючи аналогію закону, переносить норми з однієї сфери правовідносин в іншу, створюючи нову правову позицію. Така позиція може бути трансформованою у зразок для вирішення аналогічних спорів.

З огляду на викладене, застосування Верховним Судом аналогії закону та аналогії права відіграє важливу роль у формуванні прецедентів, на які орієнтуватимуться суди нижчих інстанцій.

Ключові слова: Аналогія закону; аналогія права; судовий прецедент; Верховний Суд.

Список використаних джерел

1. *Цивільний процесуальний кодекс України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
2. *Господарський процесуальний кодекс України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.
3. *Цивільний кодекс України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. *Постанова Великої Палати Верховного Суду від 08.06.2022 у справі № 2-591/11*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105110382>.
5. *Постанова Верховного Суду від 13.06.2024 у справі № 333/8899/21*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119872579>.

6. *Постанова Верховного Суду від 12.06.2024 у справі № 910/10901/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119840755>.*
7. *Карнаух Т. М. Проблеми застосування правової аналогії у цивільному судочинстві України. Наукові записки НаУКМА. 2010. Т. 103 : Юридичні науки. с. 106-109.*